

TANJA IGNJATOVIĆ

OD DOBRIH NAMERA KA EFIKSANOM REŠAVANJU PROBLEMA

Prikazani podaci o načinu rada, dokumenti i “alati” nastali tokom realizacije projekta polazna su osnova za *promenu* postupanja stručnih radnica/ka u vezi sa problemom nasilja u porodici, ka formiranju budućih *kompletnih* procedura i postupaka za identifikovanje i utvrđivanje, planiranje adekvatnih mera zaštite i vođenje odgovarajuće evidencije i dokumentacije o nasilja u porodici. Pred stručnim radnicama/ima je zadatak da koriste sva stečena znanja, metode i tehnike efikasnog postupanja, ali i da nastave dalju doradu postojećih procedura rada, imajući u vidu osnovne principe rada sa nasiljem.

Rezultati ostvareni tokom realizacije projekta pokazuju da su *aktivni* odnos stručnih radnica/ka u centrima za socijalni rad, stručna *znanja* i *standardni načini* postupanja, kao i konkretna *sardanja* sa profesionalcima u drugim institucijama i organizacijama – policija, zdravstvene ustanove, tužilaštvo, sud, škola, radne organizacije, nevladine organizacije... nužan uslov rešavanja problema nasilja u porodici. Iskustvo pokazuje da nasilje u porodici, u svim svojim složenim formama, postaje “vidljivije”, te da stručnjaci moraju imati adekvatan “odgovor”. Postojeći propisi, ali i novi, kao što je *Predlog zakona o porodici*, koji je u skupštinskoj proceduri u vreme pisanja ovog izveštaja, obavezuju stručne radnice/ke da:

- prepoznaju nasilje u porodici,
- adekvatno procene opasnost nasilne situacije,
- veruju žrtvi i imenuju odgovornost nasilnika za nasilje,
- naprave precizan plan zaštite,
- preduzmu hitne intervencije i mere zaštite, kada je to potrebno,
- organizuju efikasnu saradnju između institucija,
- evidentiraju i dokumentuju nasilje,
- razvijaju pojedinačnu profesionalnu odgovornost za preduzete mere.

PARTNERSKO NASILJE I BEZBEDNOST DECE

Rad na konkretnim slučajevima nasilja u porodici za učesnice/ke projekta otvorio je i neka "nova pitanja" – ona koja su u vezi sa partnerskim nasiljem, bezbednošću nenasilnog partnera, manipulisanje decom od strane nasilnog roditelja i nasilje prema deci od strane majki. Svako od navedenih pitanja "otvara" čitav niz profesionalnih i ličnih rodnih stereotipa i predrasuda. Tradicionalna verovanja – o rodnim, bračnim i roditeljskim ulogama, utiču na razumevanje problema i osnovnih principa delovanja, dovodeći do "preispitivanja" i/ili "ponišćavanja" usvojenih principa i standarda. Složene porodične situacije, nagomilani problemi, multipli faktori uticaja/rizika po nasilno ponašanje članova porodice, "zamagljuju" uzročno-posledične odnose. Izdvajanje *pojedinih* situacija iz složenog konteksta porodičnog nasilja i preduzimanje mera zaštite samo u odnosu na *pojedine* članove porodice – najčešće decu, ne dovodi do rešenja problema, posebno ne dugoročnog.

Šta je za stručne radnice/ke centra za socijalni rad problem u odnosu na *partnersko nasilje*? Pored toga što ono otvara prostor za čitav niz predrasuda, a posebno onih u vezi sa rodnim ulogama, pitanjima moći, krivice i odgovornosti, što otežava osnovno razumevanje situacije (ko koga ugrožava), *nejasne nadležnosti* dovode u pitanje da li se centri za socijalni rad bave ovom vrstom problema, posebno ako deca nisu direktno ugrožena. Procene da su odrasle, radno sposobne osobe "u stanju da same štite svoje interese" neadekvatne su kada se radi o situacijama nasilja u porodici. Institucije sistema su u obavezi da intervenišu, bez obzira na činjenicu da je žrtva u stanju da pokrene pravni postupak. Nasilje u porodici, zbog svoje specifičnosti, menja "granice" između javnog i privatnog prostora, a intervencije sistema zaštite primarno uvažavaju pravo na siguran i bezbedan život.

Kada stručnjaci intervenišu u pravcu postizanja zaštite i bezbednosti deteta, ne razmatrajući sistematski i bezbednost nenasilnog roditelja/partnera, kao i podršku njenim/njegovim roditeljskim kapacitetima, pokazuju nerazumevanje osnovnih karakteristika nasilja u porodici. Zanemarivanje ili nerazumevanje manipulacije decom kao mehanizma kontrole i moći od strane nasilnog roditelja, uslovljava da se regulisanje viđenja roditelja sa decom i nadzor nad vršenjem roditeljskih prava ne koriste kao mere zaštite od nasilja, već kao mere koje žrtvu "vezuju" za nasilnika i "trajno ostavljaju" u situaciji nasilja.

Odlazak žene iz nasilne situacije, ako to ne podrazumeva i odvođenje dece, bez obzira na karakteristike okolnosti u kojima se ona odlučuje na taj čin, situacija je koja provocira osudu, zbog pretpostavke o "ulozi majke" kao roditelja. Nečinjenje zaštite dece od nasilnog roditelja, zanemarivanje, ili nasilje prema deci od strane majke, iako je istovremeno i ona izložena/trpi nasilje od partnera, takođe je "teško razumljiva situacija" ako se ne posmatra u kontekstu ukupnog nasilja u porodici. *Osuda*, okrivljavanjem žene-majke, ili izjednačavanje roditeljskog para u postupcima (npr. krivična prijava protiv oba roditelja, oduzimanje dece...), bez uzimanja u obzir stvarnih odnosa moći, kontrole i odgovornosti za nasilje i razumevanja ponašanja kao posledice trpljenja nasilja, dvostruko je kažnjavanje žrtve. *Propust* da se adekvatnim reakcijama zaštite od partnerskog nasilja obezbedi podrška nenasilnom roditelju da brine i zaštititi decu, usložnjava probleme i posledice, imajući u vidu trajanje i brutalnost mnogih situacija. Oduzimanje dece od roditelja i smeštaj u institucije socijalne zaštite, nekada je nužno rešenje, ali ne najbolje. Identifikovanje svih nasilnih relacija u porodici i preduzimanje uvremenjenih intervencija protiv nasilnika, stvorilo bi mogućnost zaštite nenasilnog roditelja i rada na podizanju roditeljskih kompetencija, pre nego što se iscrpe njeni/njegovi kapaciteti. Nepravedno postupanje u odnosu na nenasilnog roditelja, ili roditelja koji je žrtva partnerskog nasilja, za koje sistem nije imao efikasna rešenja, manifestacija je nerazumevanja i moći sistema. Strože "kažnjavanje" nasilnih majki u odnosu na nasilne očeve posledica je istog nerazumevanja.

MERE SOCIJALNE POLITIKE U LOKLANOJ ZAJDNICI

Planiranje i razvoj socijalnih usluga i preventivnih programa u zajednici biće mogući samo uz dobro zasnovane evidencije i dokumentacije o problemima i potrebama članova/ica lokalne zajednice i

razvijenu saradnju između relevantnih institucija i organizacija. Decentralizacija odgovornosti u planiranju, razvoju i pružanju socijalnih usluga pojačaće individualnu i profesionalnu odgovornost svih aktera. Ako planiranje društvene politike na lokalnom nivou, bez obzira na ostvarenost formalnih preduslova, bude zasnovano na *nerazumevanju* specifičnih karakteristika društvenih pojava, kao što je nasilje u porodici, planirane i sprovedene mere neće stvoriti očekivane efekte. Razmišljajući o ulozi koju će stručne radnice/i imati u planiranju i razvoju socijalne politike, o uticaju na promovisane vrednosti i principe u lokalnoj zajednici, ali i na vrstu i kvalitet socijalnih usluga, naše *sugestije odgovornim za reformu sistema socijalne zaštite*, nastale kao rezultati posvećenog angažovanja učesnica/ka na realizaciji projektnih aktivnosti, uključuju:

na opštem planu, u odnosu na standarde rada:

- jasno i precizno definisanje nadležnosti, procedura i postupaka, kao i rokova za izvršenje planiranih mera,
- preduzimanje zaštite korisnica/korisnika od svih oblika diskriminacije, kao i dosledna zaštita od *rodne diskriminacije*, koja uslovljava nejednake mogućnosti korišćenja usluga socijalnog sistema,
- propisivanje standardnih evidencija i dokumentacija, koje uključuju relevantne socijalne pojave,
- definisanje jasne i precizne upotrebe stručnih termina, umesto "zaklanjanja" za kategorije i termine koji onemogućavaju razumevanje problema i planiranje efikasnih mera zaštite,
- obaveza kompletnog informisanja korisnica/korisnika usluga centra za socijalni rad o mogućnostima i načinu pristupa uslugama, a ne samo o odgovornosti za učešće/sardanju,
- otvorenost centra za socijalni rad i profesionalaca za učešće korisnica/ka i svih zainteresovanih osoba/organizacija koje korisnik/ca izabere i u koje ima poverenje, u procesima planiranja i sprovođenja mera zaštite,
- podsticanje individualne profesionalne odgovornosti za vođenje korisnica/ka i pružanje neophodnih usluga.

u odnosu na učešće u rešavanju problema nasilja u porodici:

- integrisanje svih pozitivnih rezultata ovog projekta u redovne aktivnosti stručnjaka u centrima za socijalni rad,
- podsticanje dalje razrade postupaka, evidencije i dokumenata koji se koriste u planiranju i realizovanju mera zaštite žrtvi nasilja u porodici,
- podrška da se u sistem planiranja i realizovanja mera zaštite uključe predstavnici svih relevantnih institucija i organizacija, u odnosu na sve članove porodice,
- razrađivanje načina i tehnika za praćenje i procenu preduzetih mera i ostvarenih efekata, kao i identifikovanje neophodnih promena u operativnom delovanju,
- dalju stručnu obuku, sticanje opštih i specijalizovanih znanja u vezi sa nasiljem u porodici, uz obezbeđenu supervizijsku pomoć i podršku specijalizovanih institucija, organizacija i Ministarstva,
- podsticanje aktivne uloge, inicijative i inovacija od strane stručnih radnika,
- pravljenje zbirki pozitivnih primera u radu sa nasiljem u porodici, koje će biti potvrda efikasnog delovanja i motivacija za dalje angažovanje.

Naš doprinos kompleksnom procesu promena u institucijama, saglasan je reformskim projektima Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, te stoga verujemo da će primena standarda i "alata" koji su ovde nastali, biti lakša i brža. Sve što smo uradile/i do sada otvoreno je za komentare i ponuđeno za primenu svim učesnicama/ama sistema zaštite od nasilja u porodici. Mi nastavljamo da, razvijajući dalju saradnju sa učesnicama/ima projekta, gradimo sve celovitiji i uspešniji model koordinirane akcije lokalne zajednice u prevenciji i rešavanju nasilja u porodici.